

Narodil se 24. února 1929 v Sanoku, v Polsku a zemřel tragickou smrtí 23. února 2005 ve Varšavě. V letech 1947 - 1952 studoval architekturu na Krakowské polytechnické škole. Byl nucen pracovat jako architekt v několika městech. V té době se začal zajímat o uměleckou fotografii, kombinovanou s prvními snahami o kresbu a malbu. V roce 1955 se vrátil do svého rodného města Sanoku. Kromě fotografie se věnoval malbě, sochařství a kreslení. V roce 1958 vystavoval své práce ve Varšavě, Gliwici a v Poznani. V roce 1964 zorganizoval svou první velkou one-man show, kterou podpořil Janusz Bogucki. V šedesáti se přesunul ke koncentrované abstraktní malbě a kresbě. Později nazval toto období (od pozdních šedesáti do počínajících osmdesáti) svou "fantastickou" periodou. V roce 1977 se přestěhoval z Sanoku do Varšavy. Beksinski se dostal do kontaktu s Piotrem Dmochowskim, uměleckým agentem z Paříže. Vystavoval ve Francii, Německu a hlavně v zajímavých uměleckých centrech Polska. V roce 1999 zorganizovalo Historické muzeum v Sanoku Beksinského výstavu "Uzavřená retrospektivní výstava". Muzeum vlastní nejlepší sbírku autorových prací.

Mnoho jeho prací je poznamenáno vlivem stínů doby po druhé světové válce, i tragédií jeho rodiny a reflektují nejtemnější stránky lidské duše. V poslední době maloval ve Varšavě za neustálého zvuku klasické hudby.

O tomto bezpochyby geniálním autorovi jsem se dozvěděl opravdu náhodou (jako obvykle). Při své maniakální snaze shromáždit všechny existující díla H.R.Gigera, jsem narazil v Morpheus Galerii na zmínku o jakémsi Zdzislawu Beksinském. Sám velký H.R.Giger o něm prohlásil, že jeho obrazy jsou jako něco, co ještě nikdy neviděl. (doslova: "Beksinski's powerfully unique paintings are such as I have never before seen"). Už proto jsem se začal o tohoto tajemného Poláka zajímat. Je pravdou, že je Web ohledně informací o něm poměrně skoupý. Ale i přes to všechno se mi podařilo sehnat nějaké obrázky a informace. Musím říct, že mě jeho malba ohromila. Má podobný smysl pro katabolismus jako Giger, ale to, jak to všechno ztvárňuje je nepřekonatelné. Giger maluje v 90% v podstatě dvojrozměrně; jeho obrazy postrádají většinou hloubku nebo perspektivu. Beksinski je přesným opakem; pokud jde o jeho objekty, je perspektiva a atmosféra uchvacující. Jakési šero nebo mlhavo zahalující jeho vzdálené obrazové partie vyniká tím víc, čím nápadněji se z něho derou a vynořují objekty, které svojí složitostí zarážejí. Rovněž jeho fantazie prostupuje každým obrazem tak, že z něj tvoří výkladový celek, ve kterém se vaše emoce, nálady, city a hloubání projeví pokaždé jinak. Jeho letící domy s drolicími se základnami, hořící město v dáli, jakási rozpadající se archa ve vlnách moře, podivné postavy poskládané z nejrůznějších charakterů a částí; to všechno ve vás budí mnoho dojmů, ty obrazy snad ze všeho nejvíc připomínají sny, barevné a bohaté vize plné atmosféry a arómatu tajemna. Připadá mi, že architektura dala tomuto autorovi mnohé, vždyť právě perspektiva je to, co na jeho obrazech oživuje a prohlubuje fantastickou scénu.

Navštivte stránky <http://www.beksinski.pl/>, které už stačily vyhrát pár cen za své provedení... jestli je na internetu něco temného, smutného a přitom dokonale propracovaného, jsou to tyto stránky. Skvělé ozvučení, hudba, grafika a perfektní flash interface... rozhodně stojí za shlédnutí!

Mnoho prací tohoto geniálního Poláka je shromážděno v Muzeu Ikon v jeho rodném městě **Sanoku**, které leží v jihovýchodním cípu Polska. Beksinski muzeu věnoval asi 150 obrazů a řadu grafik. (*HunteR*)

Podoben poselství, které je obsaženo v jeho díle, byl i Beksinski uzavřený a tajemný člověk.

Neobjevoval se na veřejnosti a nevystavoval svá díla. Neukazoval se ani na vernisážích pořádaných muzei nebo sběrateli.

Na svých dílech pracoval 12 hodin denně a poslouchal k tomu klasickou hudbu. Vždy maloval na dřevovláknitou desku signovanou ze zadní strany a své obrazy nepojmenovával. Narodil se 24. 2. 1929 v Sanoku, malém městečku poblíž jihovýchodní hranice Polska. Jeho otec byl zeměměřič, dědeček stavitel a pradědeček Mathieu, revolucionář z roku 1863, zakladatel továrny na vagóny.

Za německé okupace Beksinski studoval nejprve na obchodní škole a později na tajné vysoké škole. Roku 1947 započal na naléhání svého otce studium na Fakultě Architektury Důlní a Ocelářenské Akademie v Krakově.

V roce 1951 se oženil se Sophií Stankiewiczovou a o rok později studium úspěšně ukončil a byla mu přidělena práce supervizora ve státem řízeném podniku.

Ačkoliv maloval od raného dětství, vážně se umění začal věnovat až roku 1953. Věnoval se i fotografování a sochařství a připravoval si tak cestičku k úniku z profese, kterou nesnášel. Roku 1958 se narodilo jeho jediné dítě – syn Thomas (polsky Tomek) - a toho samého roku se v Poznani konala první výstava jeho plastik, především abstraktních reliéfů. V té době byl členem Polského svazu uměleckých fotografů a vystavoval v Polsku i za hranicemi.

Roku 1960 se fotografii přestal věnovat a v plastice opustil avantgardní směr. To bylo mnohými vnímáno jako velezrada, jelikož jeho rané práce vzbuzovaly mezi příznivci abstraktního umění velké naděje. Krok od avantgardy směrem k fantasknímu expresionismu jej však přiblížil širšímu publiku. Tento posun byl patrný už během výstavy organizované manželou Boguckými roku 1972 ve Varšavě. Polemika, obestírající jeho kresby, dostoupila vrcholu roku 1975, kdy byl po hlasování zvolen uměleckými kritiky nejlepším polským malířem za posledních 30 let. Stalo se tak hlavně díky některým hlasujícím, kteří mu dali téměř plný počet bodů, zatímco ostatní pro něj odmítli hlasovat.

Roku 1977 Beksinski opouští Sanok a stěhuje se do Varšavy – hledal zde samotu a izolaci. Umělecké uznání, které z něj učinilo celebritu, mu začalo být nepříjemné a doufal, že v hlavním městě se ztratí v davu. Odmítal se účastnit veřejných vystoupení a nepřebíral ani ceny a uznání. Prakticky přestal vystavovat a ročně přijímal jen jednoho či dva žurnalisty k interview. Beksinski byl bezesporu charismatickou osobností s hlubokou duší. Nikdy neopustil Polsko, nemluvil ani žádnou cizí řeč a nebyl členem žádné ideologické skupiny. Politikou pohrdal.

Beksinski své obrazy tvořil vždy v barokním a gotickém duchu. Alespoň tak je sám pro sebe nazýval. První je patrný v prezentaci jeho díla, druhý v jeho formě. Mezi malbami vytvořenými v posledních pěti letech převažují čím dál více ty ovlivněné gotikou.

Krajiny naplněné světlem, postavy načrtnuté s extrémní precizností i znepokojivé vize budov z Beksinského díla pomalu mizí. Namísto nich se objevují jen kontury postav nebo tváře naplněné mozaikou barev. Pozadí jsou většinou plochá, za siluetami a tvářemi nic nenacházíme. Přicházejí

z prázdnoty a opět se v ní ztrácejí. Tato díla jsou extrémně strnulá a maloformátová. Jako reliéfy vytvořené Beksinskim v letech 1958-1960 a jeho ranné malby, jsou i tyto obrazy téměř abstraktní.

Když jsme sledovali video zachycující Beksinského všední den, natočené umělcem samým, byli jsme udiveni tím, že během prvního týdne tvorby se téměř nic nedělo. Obraz byl jen velmi vágní. Jakmile však umělec narazil na nosnou myšlenku, domaloval jej během jediného dne.

Bohužel Beksinski dokáže tvořit pouze osamotě, díky tomu ani nedovolil, aby byly vyfotografovány jednotlivé fáze tvorby. Můžeme tedy použít jen jeho vlastní nahrávky, z nichž pochází i tištěné reprodukce nevalné technické kvality.

Beksinski kolem fixního základu, který je přítomen v každém jeho obraze, konstruuje sérii variací. Buďto nějaké elementy přidá nebo odebere. Můžeme sledovat jednotlivé fáze zrodu obrazu, chvíle váhání, variace jednotlivých fragmentů, dokud není dílo kompletní.

Touto vysvětlující metodou se snažíme ukázat jediné: umělcovo váhání a hledání během kreativního procesu pramení z rozvahy nad použitím té které formy nebo techniky. Právě tohle odmítali oponenti Beksinského vzít na vědomí v době, když ještě kreslil barokním stylem. Tím, že ukazujeme Beksinského téměř abstraktní nové obrazy a proces jejich tvorby, snad uděláme přítrž všem ideologickým výtkám, dohadům o skrytých poselstvích a literárním interpretacím a ukážeme, že těžiště tohoto vyjimečného díla leží daleko za těmito podružnostmi.

Když roku 1922 publikoval James Joyce svou Odyseu, jeden kritik poznamenal, že po tomto díle už nikdo nebude schopný napsat jednoduchou realistickou novelu. To by naznačovalo, že existují určité revoluční momenty, které vylučují návrat ke starým pořádkům. Například po Kopernikově objevech ztratila zcela platnost teorie ploché Země.

Podobné zvraty fungují i v malířství. Kdo by si pomyslel, že po impresionismu se ještě někdo vrátí k tradiční malbě? Ale tam, kde je předmětem umění, není nic nemožné. Pokud by se jednalo o umění, mohli by mít pravdu Koperník i Ptolemaios.

Beksinski je toho živým důkazem. V jeho díle se snoubí oheň i voda, tradice a modernismus. Jeho život umělce je příkladem pokory pro doktrináře, pro které je „věrnost formě“ jen zbabělé lpění na

současných trendech . Vždyť Beksinski začal před 36 lety jako fotograf, po své fotografické periodě (1965-1980) přešel k tvorbě plastik a následně získal reputaci jako grafický umělec. Takto se - stupeň po stupni – rozvíjí jeho umělecká kariéra. První Beksinského plastiky jsou příznačné jistou prudérností. Jakoby se bál, že překročí dané meze. Beksinski to sám přiznává. Je pravda, že jeho vazby na umělecký svět v padesátých letech prakticky neexistovaly. Až do jeho smrti byly téměř nulové a omezovaly se jen na setkání s přáteli z uměleckých kruhů. Padesátá léta byla pro polskou malířskou scénu dobou divokého kvašení. Po éře Stalinismu a socialistického realismu se kreativní umělci snažili distancovat se od rigidních forem naturalismu. Chruščevovo odhalení kultu osobnosti dalo polskému umění alespoň krátkou iluzi svobody a dovolilo objevovat nové horizonty.

Polští umělci si oblíbili především avantgardu. Abstraktní umění, neformální umění a z jakéhosi důvodu i tachismus získaly převahu. Všechny tyto směry se smíchaly v jediném vřícím kotli a umělecká scéna začala brzy odmítat všechny směry s vazbou na minulost. Umění prožívalo svou éru narcisismu a nereflektovalo příliš ani okolní svět.

Beksinski sice na začátku své kariéry neměl žádné vazby na umělecký svět, ale přesto byl současnou tvorbou ovlivněn. Jeho fotografie tíhly k abstrakci. Zachycovaly uměle vytvořené situace, rafinované v jejich perverzní jednoduchosti. Reliéfní obrazy, které začal dělat v roce 1958 byly vytvářeny ze svařovaného kovu aplikovaného na kovový nebo dřevěný podklad. Beksinski zde popírá, že by byl inspirován jakýmkoliv reálným objektem. Musel se takto obhajovat po celou svou uměleckou kariéru a bránil se jakýmkoliv metaforickým výkladům svého díla. Nicméně přesto mezi autorovým záměrem a jeho publikem docházelo neustále k nedorozuměním.

Beksinski objevil, že se cítí daleko více přitahován k umění 19. století než k moderním trendům. Ačkoliv dvacet let tvořil v duchu modernismu, nikdy se necítil jako součást společnosti a tak ani jeho umění nereflektovalo stejné inspirační zdroje, které byly přítomny v dílech jeho současníků. Namísto ideologií nastolil vědomí člověka druhé poloviny 20. století se všemi jeho existenčními a intelektuálními problémy.

Abstraktnost Beksinského ranného díla se v jeho obrazech odráží stále. Spleť drátů se pouze změnila v žíly lidského těla, světlo prosvítající jeho reliéfy najdeme v oknech opuštěných strašidelných domů nebo za postavami sedícími v prázdné krajině.

Posuzovat abstraktní dílo je vždy obtížné. Pokud umělec nakreslí hnědý čtverec uprostřed plochy s modrými a zelenými okraji, můžeme se dohadovat, že tím chtěl vyjádřit svůj existenciální strach.

Pokud však stejný malíř nakreslí muže v hnědém kabátě, jak stojí na zelené louce a nad hlavou má modrou oblohu, budou se lidé dohadovat, proč tam stojí, kdo to je, co to má symbolizovat. Právě takovým dohadům se Beksinski bránil a poukazoval na to, že jeho inspirací je pouze jeho podvědomí a nesnaží se svá díla vztahovat k reálným událostem.

Pojďme se tedy věnovat Beksinského podvědomým obsesím, z nichž jeho dílo vyrůstá. Při bližším pozorování jeho obrazů se dá říci, že máme co do činění s neurotikem. Lze tak soudit z některých stále se opakujících motivů, které jsou pro autora zjevně předmětem kultu.

Vezměme si za příklad hlavy v Beksinského tvorbě. Na začátku je fotografoval, později dělal skulptury, pak je kreslil v jakékoliv možné variantě. Stejně tak postupoval s postavami sedícími v křesle uprostřed krajiny naplněné zbytky městské civilizace. Víze ukřižování neopustila Beksinského po 30 let. Po 30 let kreslil, fotografoval a sochal objekty ve větru nebo v šerém světle. Léta jeho obrazy zachycovaly oheň nebo podivné objekty rostoucí na živých či mrtvých tělech. Listy ve větru, postavy s vlčími či psími průvodci, fragmenty architektury, domy, zámky a bizarní budovy plovoucí vzduchem. Další známá postava je mnohoprstý flétnista.

Tyto motivy se stále vrací jako noční můry. Beksinski se právě tímto způsobem zbavoval svých tajných strachů a obsesí. Jestliže tedy za jeho tvorbou chceme hledat nějaký skrytý smysl, nemůže to být právě autopsychoterapie?

Mimo toho je zde však přítomen ještě jeden motiv – a sice životní úloha, poslání. Zní to snad mysticky, ale všichni naplňujeme nějaké poslání. Ať už je to prosté přežití nebo u věřících šíření božího slova. Umělci často hovoří o tom, že skrze ně kdosi nebo cosí promlouvá a oni plní jen roli poslů. To neznámé cosí není nezbytně nějaká vyšší bytost. Dívejme se na to spíše jako na psychickou potřebu, svou naléhavostí podobnou denním potřebě jídla, spánku nebo defekace. Povaha této potřeby dělí autory na ty, kteří kreslí květinová pole a na ty kreslící popravu.

Vše, co Beksinski ve svém životě dělal, bylo malování a existence. Dá se říci, že jedno podmiňovalo druhé. Není tedy divu, že jej časem unavily abstraktní malby. Univerzum, ze kterého čerpal, jej prostě znudilo. Přeneseně by se to dalo přirovnat k tomu, kdyby byl někdo celý život nucen jíst vařená vejčička. Beksinski naplnil svůj život malbou a udělal z ní umění samo pro sebe. I na tvorbu ostatních malířů se díval pouze z pozice řemeslníka a hledal v ní nové postupy, kterými by mohl dotvořit k dokonalosti vlastní obrazy.

Od poloviny 80. let Beksinski opouští tvorbu, kterou jeho vykladači mohou interpretovat literárně a

pojímát ji (mylně) jako uzavřený příběh s hrdiny a zápletkou. Pozadí, které dříve tvořilo atmosféru se vytratilo a obrazy se zploštily. Jakoby všechno objímala hustá mlha. V popředí jsou většinou jen osamělé postavy. Pokud je jich více, objímají se v jakémisi smrtelném milostném stisku. Milovníci Beksinského díla budou tímto vývojem patrně zaskočeni.

Jakoby po třiceti letech tvorby udělal obrovskou elipsu a začal znovu. Jeho kresby z let 1958-1962 byly koncipovány podle pravidel renesančního umění. To samé lze vyzorovat na obrazech z let 1987-1991. Ploché, nedefinovatelné pozadí, postavy v popředí často zachyceny uprostřed akcentovaných pohybů. Zatímco dříve byly Beksinského krajiny rozděleny do jakýchsi plánů, teď se postavy vylupují z nic neříkajícího pozadí.

Takto z ničeho vytvořené postavy jsou pak jakousi ztělesněnou nicotou. Autor tím dává najevo svůj postoj k malbě, jako k prostému umění kompozice, barev, kresby. Osvobozuje tak malbu od nánosů vložených významů. Jeho postavy se brání jakékoliv interpretaci nebo popisu. Jde jen o echa reálných objektů bez skutečného cíle a existence.

Říká se: Ukaž, jak dobře kreslíš a já ti řeknu, jestli jsi skutečně umělec.“ Než se Beksinski projevil jako malíř, byl znám jako grafik . Jeho téměř karikaturní erotická díla, na pomezí grotesky a anatomického manuálu, mu otevřela cestu ke slávě.

V poslední době Beksinski zaujal opět nový přístup, který nás nutí soustředit se více na formu než na obsah. Vybere si jeden fragment malby a ten pak variuje v mnoha rozvíjejících se kresbách. Vytváří tak celou sérii v níž je každá kresba sama o sobě celkem i součástí souboru. Dokud Beksinski tvořil v duchu moderny, byl oslavován kritiky, když se přiklonil k tradičnímu způsobu malby, získal si přízeň publika jako srozumitelný umělec. Dnes, když zkombinoval oba tyto přístupy, dokázal, že pro pravého umělce neexistují škatulky. Potvrzuje tak zároveň svou pověst umělce, který nerespektuje žádné módní trendy. Jeho věhlas bude jistě stoupat, stejně jako u mnoha umělců zpoza železné opony, kteří byli teprve nedávno objeveni pro svět.

Dopis 1.

(...)

Svou orientaci jsem si uvědomil ve věku 35 let. Náhle, během kreslení obrazu, mě to osvítilo jako

kdysi svatého Pavla. Bylo to jako rána do hlavy. Asi dva týdny jsem pak chodil jako slepý a hluchý a v hlavě se mi omýlala jediná myšlenka: „Takže o TOHLE šlo!“ Následně se samozřejmě vše vrátilo do jakési rovnováhy. Ale odkud se to vzalo? Kde jsem se tím nakazil? Předtím jsem si myslel, že mám sadistické sklony a dokonce jsem si představoval, jak někoho znásilňuju. Věděl jsem ale, že bych to nikdy neudělal – jsem kulturní člověk a násilí se mi hnusí - „takové věci se prostě nedělají“. Dokonce ani syna Tomka jsem nikdy neuhodil, protože jsem se bál, že by se mohl projevit můj sadismus a já bych se v tom začal vyžívat. A náhle jsem objevil, že všechno je naopak, že od dětství jsem před sebou ukrýval své skutečné touhy.

Nebila mě matka, neměl jsem starší sestru, se kterou bych se pral a ženám v mém životě vždy více záleželo na mě, než mě na nich. Nikdy jsem nebyl nešťastně zamilovaný, takže odkud to pramení? Jediné vysvětlení, které mě napadlo, bylo, že jsem se narodil přidušený a prakticky mrtvý. Že by zde byl ten důvod? (...)

Proč jsem to před sebou tajil, tomu už rozumím lépe. Pramenilo to z pevných zásad mé výchovy, nikdy jsem se nesměl projevit jako slabý. Být slabším než žena bylo ponižující. Přání být slabším než žena, být tou ženou zneužívaný a nakonec zabítý tak, aby jí to působilo sexuální rozkoš, muselo tedy zůstat zamknuto v podvědomí. Po tomto procitnutí na počátku šedesátých let mi došlo, že Freudova psychoanalýza asi není taková hloupost, za jakou jsem ji měl. (...) Jak jsem zjistil, prostitutek znalých umění, jak člověka dusit až do okamžiku téměř předsmrtného je u nás asi 120. Všichni máme ty samé sexuální pudy, ale jejich projev je již čistě individuální podobně jako styl malířství. Myslím, že neexistuje jednotná norma, jen se přizpůsobujeme požadavkům vládnoucí kultury. (...)

Vsadil bych se, že každý z nás má nějaké zasuté sexuální potřeby, jen se stydí je projevit, protože by mu hrozilo zesměšnění. Tyto potřeby se časem stávají trapné i pro samého jejich nositele, protože se rodily na počátku hormonálních bouří puberty a pocházejí z různých zkreslených vyprávění, kterým jsme ovšem ještě ani plně nerozuměli. Naše touhy jsou tedy do jisté míry infantilní a už takovými zůstávají po zbytek našeho života.

Zdzisław.

Warszawa, Sobota, 21 listopad 2000

(...)

Jde čistě o zobrazení sexuálních tužeb, o myšlenkový proces. Nechtěl bych ještě zemřít, i kdyby mě měla odpravit třeba sama Alice Silverstone. To, co si představuji a co mě vzrušuje se odehrává v jakési nadzemské metarovině. Chci být ponižovaný, zneužívaný a zavražděný, ale samozřejmě tomu nepropadám. Mám strach ze smrti, to by mi nedovolilo poddat se mým touhám. (...) Jak jsem už psal, sexuální pud a jeho realizování jsou dvě odlišné věci. Mám dojem, že u žen je tento rozpor ještě silnější. Ale já mám pramálo ženských hormonů, ostatně tomu přičítám rozpor mezi přebujelou sexuální fantazií a možnostmi její realizace. Podobně jako ty věříš ve světlou budoucnost intelektuálního poznání, já jsem přesvědčen, že virtuální realita, neodlišitelná od skutečnosti (čehož už se bohužel nedočkám) nám tužby podobné těm mým bezproblémů umožní. Třeba si přes net objednáme Lisu Boyle či jinou slavnou modelku, v menu zadám silné sadistické sklony, snížím její věk na 18 let, nohy prodloužím o 10 cm a nakonec, abych se vedle ní cítil jako smetí, přidám 6 doktorátů, titul profesora a černý pás v karate. Zmáčknou enter a najednou přede mnou stojí nahá 18 letá profesorka. Kopne mě do břicha, sváže, sedne si mi na hlavu a následně mě dvě hodiny dusí, láme mi ruce, nohy, kloubí prsty, drásá mě nehty, každou chvíli prožívá orgasmus a následně v křečích umře. Pak se proberu a na monitoru mi bude blikat nápis, že služba stála 1.500 zlotých. Bože, to je míň, než utržím za jeden obraz. Jestli se nebudu flákat, budu si moci podobnou kratochvíli dovolit každý den. Zítra u mě zazvoní třeba Britney Spears a po dvou hodinách, co mě bude topit ve dřezu, mu podřízne krk řeznickým nožem. Už teď se těším. Je co očekávat, život bude krásný!

Ale teď je čas vrátit se do šedé přítomnosti. Každý má svoje preference a sny a má na ně stejné právo jako já na svoje.

Pěkně zdravím

Zdzisław.

Warszawa, Sobota, 28 listopad 2000

Přeložil: Petruschka

DARK ART INTERNET 8 VI 2006